

1. **אזניים לתורה פרשת תרומה כהת א: ויקחו לי תרומה** - למה נסמכה פרשה זו לפרשת משפטים? לפי שאחרי ששמעו בני ישראל בהר סיני 'לא תגנוב... לא תחמוד' ואחרי ששמעו את כל המשפטים, אשר ציווה ה', וביניהם 'וכי ישאל איש מעם רעהו... שלם ישלם' נמצאו יראים ושלמים שאמרו לשוב מצרימה, כדי להחזיר למצרים את כל הכלי כסף וזהב, ששאלו מהם... לפיכך אמר ה' למשה: 'ויקחו לי תרומה' - ויבינו לי בית מהכסף וזהב, שהוציאו ממצרים: 'כי אני ה' אוהב משפט שניא גזל בעולה' [ישעיה סא] ולו היה בזה איזה חשש, לא הייתי מתיר לבנות בית מכסף וזהב זה, ואם להקדש הוא מותר להדיוט על אחד כמה וכמה, והכסף וזהב, שהוצאתם ממצרים, מגיע לכם חלף עבודתם, ואין בו שום חשש גזל.

2. Rabbi Lord Jonathan Sacks, Parashat Terumah : The Home We Build We Build Together:

...God said: *Let them build something together*. This simple command transformed the Israelites. During the whole construction of the tabernacle there were no complaints. The people contributed, some gold, some silver, some bronze, some brought skins and drapes, others gave their time and skill. They gave so much that Moses had to order them to stop. A remarkable proposition is being framed: *It is not what God does for us that transforms us. It is what we do for God.*

So long as every crisis was dealt with by Moses and miracles, the Israelites remained in a state of dependency. Their default response was complaint. For them to grow to adulthood and responsibility, there had to be a transition from passive recipients of God's blessings to active creators. The people had to become God's "partners in the work of creation." (1) That, I believe, is what the sages meant when they said, "Call them not 'your children' but 'your builders.'" (2) People have to become builders if they are to grow from childhood to adulthood.

Judaism is God's call to responsibility. He does not want us to rely on miracles. He does not want us to be dependent on others. He wants us to become His partners, recognising that what we have, we have from Him, but what we make of what we have is up to us, our choices and our effort...

The building of the Tabernacle was the first great project the Israelites undertook together. It involved their generosity and skill. It gave them the chance to give back to God a little of what He had given them. It conferred on them the dignity of labour and creative endeavour. It brought to closure their birth as a nation and it symbolised the challenge of the future. The society they were summoned to create in the land of Israel would be one in which everyone would play their part. It was to become - in the phrase I used as the title of one of my books - "the home we build together."

There is only one solution: to make the people co-architects of their own destiny, to get them to build something together, to shape them into a team and show them that they are not helpless, that they are responsible and capable of collaborative action. Genesis begins with God creating the universe as a home for human beings. Exodus ends with human beings creating the Mishkan, as a 'home' for God.

Hence the basic principle of Judaism, that we are called on to become co-creators with God. And hence too the corollary: that leaders do not do the work on behalf of the people. They teach people how to do the work themselves. It is not what God does for us but what we do for God that allows us to reach dignity and responsibility.

3. **ילקוט שמעוני שמות כה, ח רמז שסה :** מְשַׁל לְמִלְכָּד שְׁהִיְתָה לוּ בֵּת קִטְנָה. עַד שֶׁלֹּא הִגְדִּילָה וּבֵאתָה לַיָּדִי סִימְנִין הָיָה רוּאָה אוֹתָהּ בְּשׁוּק מִדְּבַר עֲמָה, בְּמִבּוֹאוֹת מִדְּבַר עֲמָה, כִּינּוּן שֶׁהִגְדִּילָה וּבֵאתָה לַיָּדִי סִימְנִין אָמַר, אִין כְּבוֹדָה שֶׁל בְּתִי שְׁאֵהִיָּה מִדְּבַר עֲמָה בְּפִרְהָסִיא אֶלָּא עֲשׂוּ לִי אִפּוֹלִיוֹן שְׁאֵהִיָּה מִדְּבַר עֲמָה. כֶּד בְּתַחֲלָה "כִּי נֶעַר יִשְׂרָאֵל וְאֶהְבֵּהוּ", בְּמִצְרַיִם רָאוּ אוֹתוֹ, (לעיל י"ב: ב') "וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", בְּיָם רָאוּ אוֹתוֹ, (לעיל י"ד: ל"א) "וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה", בְּסִינֵי רָאוּ אוֹתוֹ, "פְּנִיִם בְּפְנִיִם דְּבַר ה' עִמָּכֶם", כִּינּוּן שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה בְּסִינֵי וְנִעְשׂוּ לוֹ אִמָּה שְׁלֵמָה אָמַר, אִין כְּבוֹדִם שֶׁל בְּנֵי אָדָם שְׁאֵהָא מִדְּבַר עֲמָהֶם בְּפִרְהָסִיא אֶלָּא וְעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכֶם.

4. **ילקוט שמעוני שמות כה, ח רמז שסה :** -שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שָׁמַע מֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה וְנִבְהַל וְנִרְתַּע לְאַחֲרָיו בְּשַׁעַה שֶׁאָמַר לוֹ וְעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ. אָמַר מֹשֶׁה לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּתִיב "הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלָלוּדָךְ" וְאֵתָה אֹמֵר וְעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ. אָמַר לִיָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, לֹא כְּשֵׁם שְׁאֵתָה סְבוּר, אֶלָּא עֲשָׂרִים קָרַשׁ בְּצַפּוֹן וְעֲשָׂרִים קָרַשׁ בְּדָרוֹם וְשִׁמוּנָה בְּמַעְרָב וְאֵינִי יוֹרֵד וּמְצַמְצָם שְׁכִינָתִי לְמִטָּה, דְּכְתִיב (להלן פסוק כב) "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שֵׁם וְדְבַרְתִּי" וְגו'. וּבְשַׁעַה שֶׁאָמַר (במדבר כ"ח: ב') "אֶת קַרְבְּנֵי לַחֲמִי" אָמַר מֹשֶׁה, אִם מְכַנִּיס אֲנִי כָל הַחַיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם יֵשׁ בְּהוֹ הַעֲלָאָה אַחַת אוֹ כָּל הַעֲצִים שֶׁבְּעוֹלָם יֵשׁ בְּהוֹ הַבְּעֵרָה אַחַת, "וּלְבָנוֹן אִין דִּי בְּעַר וְחִיָּתוֹ אִין דִּי עֵלְהָ". אָמַר לִיָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֹא כְּשֵׁם שְׁאֵתָה סְבוּר אֶלָּא (במדבר כ"ח: ד') "זֶה הָאֵשֶׁה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַה' כְּבָשִׂים", וְלֹא שְׁנַיִם בְּבֵת אַחַת אֶלָּא (שם כ"ח: ה') "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבִקְרִי".

5. **רלב"ג ביאור המילות שמות כה, ח :** ועשו לי מקדש... וראוי שיהיה המקדש נעשה מן כלל ישראל, שנאמר: ועשו לי מקדש... ולזה תמצא שעבודת אהל מועד היתה באה משל ציבור שוה בשוה, כמו שנתבאר בפרשת כי תשא.

6. **שמות ליג, ז :** ויתנו, כל-העבר על-הפקדים--מחצית השקל, בשקל הקדש: עשרים גרה, השקל--מחצית השקל, תרומה לה'. ליד כל, העבר על-הפקדים, מִבּוֹן עֲשָׂרִים שָׁנָה, וְנִמְעָלָה--וְיָתוּן, תְּרוּמַת ה'. ל, טו העשיר לא-נרבה, וְהִדַּל לֹא נִמְעִיט, מִמְּחֻצִית, הַשֶּׁקֶל--לְתַת אֶת-תְּרוּמַת ה', לְכַפֵּר עַל-נִפְשֹׁתֵיכֶם. ל, טז וְלִקְחֹתָ אֶת-כֶּסֶף הַכִּפָּרִים, מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנָתַתָּ אוֹתוֹ, עַל-עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד; וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן לְפָנָי ה', לְכַפֵּר עַל-נִפְשֹׁתֵיכֶם.

7. **שמות כה, ב :** דבר אל-בני ישראל, ויקחו-לי תרומה: מאת כל-איש אשר ידבנו לבו, תקחו את-תרומתי. כה, ג וזאת, התרומה, אשר תקחו, מאתם: זהב וכסף, ויחשת. כה, ד ותכלתן וארגמן ותולעת שני, ושש ועזים. כה, ה וערת אילים מאדמים וערת תחשים, ועצי שטים. כה, ו שמן, למאור; בשמים לשמן המשחה, ולקטרת הסמים. כה, ז אבני-שהם, ואבני מלאים, לאפד, ולחשן.

8. **שמות כה, ח :** ועשו לי, מקדש; ושכנתי, בתוכם.

9. **שמות כה, ט :** ככל, אשר אני מראה אותך, את תבנית המשכן, ואת תבנית כל-כליו; וכן, תעשו.

10. **רמב"ן שמות כה, א: הקדמה - סדר ויקחו לי תרומה:** כאשר דבר השם עם ישראל פנים בפנים עשרת הדברות, וצוה אותם על ידי משה קצת מצות שהם כמו אבות למצותיה של תורה, כאשר הנהיגו רבותינו עם הגרים שבאים להתיהד (בבלי יבמות מ"ז:), וישראל קבלו עליהם לעשות כל מה שיצום על ידו של משה, וכתר עמהם ברית על כל זה, מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לאלהים כאשר התנה עמהם מתחלה: ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה (שמות י"ט: ה'), ואמר: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שמות י"ט: ו'), והנה הם קדושים, ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם ולכן צוה תחלה על דבר המשכן שיהיה לו בית בתוכם מקדש לשמו, ושם ידבר עם משה ויצוה את בני ישראל.

11. **שמות כ, כ-כא:** מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי וְזִבְחֶתָ עָלָיו אֶת עֲלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֵמֶיךָ אֶת צֹאנֶךָ וְאֶת בְּקָרְךָ בְּכֹל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אֲבֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתֶיךָ: וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַעֲשֶׂה לִּי לֹא תִבְנֶה אֹתוֹן גְּזִית כִּי חֲרָבָה הַנִּפְתָּ עָלֶיךָ וְתַחֲלָהּ: "

12. **בראשית א, לא ויִרָא אֱלֹקִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה, וְהִנֵּה-טוֹב מְאֹד; וַיְהִי-עֶרְבַּ וַיְהִי-בֹקֶר, יוֹם הַשְּׁשִׁי. ב, א וַיִּכְלֹךְ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וְכָל-צְבָאָם. ב, ב וַיִּכְלֹךְ אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה; וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, מִכָּל-מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. ב, ג וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיְקַדְּשֵׁהוּ אֹתוֹ: כִּי בּו שָׁבַת מְלֹאכְתּוֹ, אֲשֶׁר-בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת.**

13. **שמות לט, מב** כָּל-אֲשֶׁר-צָוָה ה', אֶת-מֹשֶׁה: **כ, א** פֶּן עֲשֶׂנּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶת כָּל-הָעֲבֹדָה. **לט, מג** וַיִּרָא מֹשֶׁה אֶת-כָּל-הַמְּלֹאכָה, וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ--כְּאֲשֶׁר צָוָה ה', כִּן עָשׂוּ; וַיְבָרֶךְ אֹתָם, מֹשֶׁה... **מ, א** וַיְדַבֵּר ה', אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. **מ, ב** בַּיּוֹם-הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, תִּקְדָּשׁ, אֶת-מִשְׁכַּן אֱהִל מוֹעֵד. ... **מ, ט** וְלִקְחֶתָ אֶת-שִׁמְוֹן הַמְּשֻׁחָה, וּמִשְׁחֶתָ אֶת-הַמִּשְׁכָּן וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בּו; וְקִדְשֶׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו, וְהִזְיָה קִדְשׁ. **מ, י** וּמִשְׁחֶתָ אֶת-מִזְבַּח הָעֹלָה, וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו; וְקִדְשֶׁתָּ אֶת-הַמִּזְבֵּחַ, וְהִזְיָה הַמִּזְבֵּחַ, קִדְשׁ קִדְשִׁים. **מ, יט** וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה: כָּל-אֲשֶׁר צָוָה ה', אֹתוֹ--כִּן עָשָׂה...

14. **נצי"ב שמות כה, ח:** ...והענין, דכל פרטי המשכן מכוונים נגד כל פרטי עולם שברא היוצר יתברך והוא שוכן בכלל העולם, וציוה ה' שיעשו תואר כל העולם בבנין המשכן וכליו, והראה הקב"ה למשה תואר כל העולם כאשר יבואר במקרא הסמוך. ובזה שנכלל במשכן תואר העולם בכללו היה אפשר להשכין שכינת ה' שמה.

15. Rabbi Jonathan Sacks, Covenant and Conversation - Shemini 5767 The holy is that segment of time and space G-d has reserved for His presence. Creation involves concealment. The word olam, universe, is semantically linked to the word neelam, "hidden". To give mankind some of His own creative powers – the use of language to think, communicate, understand, imagine alternative futures and choose between them – G-d must do more than create homo sapiens. He must efface Himself (what the kabbalists called tzimtzum) to create space for human action. No single act more profoundly indicates the love and generosity implicit in creation. G-d as we encounter Him in the Torah is like a parent who knows He must hold back, let go, refrain from intervening, if his children are to become responsible and mature.

But there is a limit. To efface himself entirely would be equivalent to abandoning the world, deserting his own children. That, G-d may not and will not do. How then does G-d leave a trace of his presence on earth?...

The holy is that point of time and space in which the presence of G-d is encountered by tzimtzum – self-renunciation – on the part of mankind. Just as G-d makes space for man by an act of self-limitation, so man makes space for G-d by an act of self-limitation. The holy is where G-d is experienced as absolute presence. Not accidentally but essentially, this can only take place through the total renunciation of human will and initiative. That is not because G-d does not value human will and initiative. To the contrary: G-d has empowered mankind to use them to become His "partners in the work of creation". However, to be true to G-d's purposes, there must be times and places at which humanity experiences the reality of the divine. Those times and places require absolute obedience.

Tenakh is a love story through and through – the passionate love of the Creator for His creatures, that survives all the disappointments and betrayals of human history. G-d needs us to encounter Him, not because He needs mankind but because we need Him. If civilization is to be guided by love, justice, and respect for the integrity of creation as such, there must be moments in which we leave the “I” behind and encounter the fullness of being in all its glory. That is the function of the holy – the point at which “I am” is silent in the overwhelming presence of “There is”... When we confuse G-d’s will with our will, we turn the holy (the source of life) into something unholy and a source of death.

16. **אזניים לתורה על פרשת תרומה כה, ח: ועשו לי מקדש** : ... הקב"ה קדש את ישראל ומסר להם את הכח לקדש כל דבר, אשר יצווה להם, וכן אנו אומרים: 'מקדש ישראל' והם מקדשים את הזמנים. ולפיכך לא נאמר כאן 'ועשו לי משכן' אך 'ועשו לי מקדש' שהם יקדשו [במו פיהם ועל ידי משיחת ושמירת המשכן בקדושה ובטהרה] את המשכן והיה קודש: ועשו לי מקדש- ואז- ושכנתי בתוכם. נמצא שלא במשכן ישרה ה' את שכינתו, אלא בקדושת ישראל, שיוסיפו אל בנין המשכן, ולכן נאמר: 'ושכנתי בתוכם' וכמו שנאמר 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' [ויקרא כב] ובתוך קדושה זו תשכון שכינה.

17. **אור החיים שמות כה, ח: ושכנתי בתוכם** – ולא אמר בתוכו לומר שהמקום אשר יקדישו לשכנו יהיה בתוך בני ישראל שיקיפו המשכן בד' דגלים. ואולי כי דברים אלו הם תשובה למה שחשקו ישראל (במד"ר פ"ב) בראותם בהר סיני שהיה ברוך הוא מוקף בדגלי המלאכים והוא אות בתוכם וחשקו אהב להיות כן בתוכם, ולזה באה התשובה מבוחר לבות ואמר ועשו לי מקדש ושכנתי כמו כן בתוכם.

18. **ילקוט מעם לועז כל תרומה כה, ח-ט: ושכנתי בתוכם** - והרי היה צריך לומר ושכנתי בתוכו, כיון שהמדובר במשכן. אלא בא הכתוב להודיעם שאל יעלה בדעתם שעיקר המשכן הם הקרשים ושאר הכלים שבהם עשו המשכן, אלא עליהם לדעת שהעיקר שהם עצמם יטהרו לבם בתוכם, ויהיו יהודים כשרים ויראי השם ברוך הוא, ובעלי נפש, שבזה יביאו להשראת השכינה בתוכם ממש, כיון שיהיו מדובקים בהקב"ה. נמצא שעיקר השראת השכינה בהם עצמם ולא במשכן שהוא עץ וזהב וכסף שהללו טפלים הם לגבי הלב, ולא נתקן אלא כדי להביאם להתעוררות. כשאדם נמצא בתוך המשכן או בבית המקדש או בבית הכנסת, אין די בכך, כיון שאין ממש בעצים ובאבנים ובקרשים, אלא העיקר שהאנשים הנמצאים שם יהיו שקועים בקדושת השכינה ויקדשו לבם ויהיו יראי שמים, ולא יעשו שום דבר שלא כמצוות התורה הקדושה. וזהו הנקרא מקדש ומשכן וקהל קדוש והיכל קדוש, ולא הקרשים אלא לבבות האנשים הנמצאים במקומות אלו. אלה שבהכנה זו של משכן ומקדש מתעורר לב האדם משנתו ומתכיון בכל לבו לעבוד את ה' יתברך, ואומר בינו לביו עצמו: מאחר שאני נמצא במקום קדוש כזה שהשכינה שרויה בו, עלי לנהוג באימה וביראה, ולא לפתוח פי לדבר דברים בטלים. כללו של דבר: האנשים עצמם צריכים להיות המשכן. ולפיכך אחרי שאומר הכתוב ועשו לי מקדש חוזר ואומר וכן תעשו. וזה בא ללמדנו שאתם תעשו בכס עצמכם את מלאכת המשכן בזה שתטהרו לבותכם.

19. **מלבי"ם על שמות כה, ח: ועשו לי מקדש** – כבר בארתי ברמזי המשכן שענין המשכן היה קבוצת כל נפשות ישראל לקומה שלמה מתיחסת עם האלהות שבעולם הגדול, שעולם הגדול הוא המקדש של מעלה, והראה ה' למשה את המקדש הגדול וכל צפונותיו וגנזיו ומשכיותיו שעל זה אמר בכל ביתי נאמן הוא. כי הראה לו ביתו הגדול וסודותיו שהוא המקדש הכולל שעל זה אמר ככל אשר אני מראה אותך, ועל זה אמר שביום הוקם מקדש של מטה הוקם מקדש של מעלה עמו. שמאז נמשך השפעת ה' בעולם הגדול לפי העבודה והקדושה במקדש של מטה, וצוה וכן תעשו שכל אחד יבנה לו מקדש בחדרי לבבו, כי יכין את עצמו להיות מקדש לה' ומעון לשכינת עוזו. כמ"ש ה' לדוד (שמואל ב ז) והגיד לך ה' כי בית יעשה לך ה', ר"ל שאתה בעצמך תהיה בית לה' כי דוד היה רגל רביעי שבמרכבה, ובאופן זה כן תעשו לדורות שכל אחד יבנה מקדש בחדרי לבבו ויכין מזבח להעלות כל חלקי נפשו לה', עד שימסור נפשו לכבודו בכל עת כמו שכתוב אברהם ואנכי עפר אפר, שחשב את עצמו שהועלה עולה לה' ואפרו צבור על מזבח הלב הנשבר והנדכה לפני קונו:

20. **ילקוט מעם לועז כל תרומה כה, ח-ט: ועשו לי מקדש-ושכנתי בתוכם** : דעו שזה ששינה הכתוב ואמר מקדש במקום משכן כדי להודיענו שהציווי הזה לעשות משכן לא היה לשעה בלבד, אלא היא מצוה הנוהגת לדורות. שכל מקום שיש שם עשרה מישראל חייבים הם להחזיק בית המיוחד להתפלל בו ומקום זה נקרא בית הכנסת.

21. **רבי אליעזר אזכרי בעל החרדים** : בתוך ליבי משכן אבנה לזיוו, קרבן אקריב לו נפשי היחידה.

22. **רב יצחק הוטנר, בעל פחד יצחק** :
בלבבי משכן אבנה להדר כבודו,
ובמשכן מזבח אקים לקרני הודו,
ולנר תמיד אקח לי את אש העקידה,
ולקרבן אקריב לו את נפשי היחידה